

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫНЫҢ КҮРІШ ШАРУАШЫЛЫҒЫ:
ҚАЛЫПТАСҚАН ҮРДІСТЕР МЕН ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР

RICE GROWING IN THE KYZYLORDA REGION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN:
CURRENT TRENDS AND NEW OPPORTUNITIES

РИСОВОДСТВО КЫЗЫЛОРДИНСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
СЛОЖИВШИЕСЯ ТЕНДЕНЦИИ И НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

А.Ж. БҰХАРБАЕВА^{1*}

Ph.D докторы

Л.Т. АЛШЕМБАЕВА²

экономика ғылымдарының магистрі

Г.Н. БИСЕМБАЕВА¹

Ph.D докторанты

¹Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

²Қазақ аграрлық-өнеркәсіптік кешенінің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ғылыми-зерттеу институты, Алматы, Қазақстан

*автордың электрондық поштасы: Nurai0510@mail.ru

A.ZH. BUKHARBAEVA^{1*}

Ph.D

L.T. ALSHEMBAEVA²

Master of Economic Sciences

G.N. BISSEMBAEVA¹

Ph.D student

¹Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan

²Kazakh Research Institute of Economy of Agro-Industrial Complex and Rural Development, Almaty, Kazakhstan

*corresponding author e-mail: Nurai0510@mail.ru

А.Ж. БУХАРБАЕВА^{1*}

доктор Ph.D

Л.Т. АЛШЕМБАЕВА²

магистр экономических наук

Г.Н. БИСЕМБАЕВА¹

докторан Ph.D

¹Кызылординский университет им. Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан

²Казахский научно-исследовательский институт экономики агропромышленного комплекса и развития сельских территорий, Алматы, Казахстан

*электронная почта автора: Nurai0510@mail.ru

Аңдатпа. Қазақстан Республикасы экономикасының стратегиялық мақсаттарының бірі – экспортқа бағдарланған саясатты қалыптастыру. Әлемдік нарықтарға ауыл шаруашылығы шикізаты мен азық-түлігін жеткізу аграрлық сектордың орнықты дамуының негізін қалыптастырады және саланың нақты мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта елдің күріш шаруашылығы экспорттық әлеуеттің өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейтін жағдайда тұр. Қызылорда облысындағы агробизнесі мемлекеттік реттеу тетігі қазіргі заманғы талаптарға сай келетін деңгейге әлі жеткен жоқ. Шаруашылықтарға субсидиялар бөлу өлшемі егіс алқабы емес, ауыл шаруашылығы дақылдарының өнімділігі болуы тиіс, бұл тауар өндірушілердің экономикалық мүдделерін көрсетеді. *Мақсаты* – Қазақстан Арал өңірінің күріш өсіру кешеніндегі қалыптасқан жағдайды талдау, өнімді өндіру және өткізу проблемаларын ашу, осы саладағы мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігіне талдау жүргізу. Авторлар экологиялық таза өнімдерді өндіру олардың құнын төмендетуге, материалдық және еңбек шығындарын арттырмай сапаны жақсартуға

күріштің ауыспалы егістерінің вегетациялық кезеңінде оларды жөндеу мен жаңарту үлкен көлемдегі соманы талап етеді. Сондықтан импортты алмастыру егеменді және тәуелсіз мемлекеттің стратегиялық мақсаты ретінде қолжетімді кез келген бағамен алуға болатын жеке мақсатқа ауыстырылмауы керек, керісінше мемлекеттік-жекеменшік әріптестік жағдайында мемлекеттік аграрлық саясаттың тиімді тетіктері мен құралдарын жүзеге асыруды қамтамасыз етуі тиіс.

Бүгінгі таңда күріш өсіруде ескірген, ресурсты көп қажет ететін ауыл шаруашылығы өндірісінің технологиялары қолданылады, бірақ күрішті өңдеуге арналған жабдықтар біртіндеп жаңартылуда. Өндірістің материалдық-техникалық жарақтандырылуының төмендігі күріштің орташа өнімділігі мен сапасын арттыруға жағдай жасамайды, бұл жағдайда шаруашылықтар егіс алқабының 10% шегінде жоғалтады, әрқашан заманауи нарық талаптарына жауап бере бермейтін, аудандастырылған күріш сорттарының қажетті жиынтығы жоқ.

Күріш өнімдерін терең өңдеудің, сондай-ақ өңдеу, сақтау, тасымалдау және сервистік қызмет көрсету сияқты агро-өнеркәсіптік өндірістің барлық салаларының арасындағы интеграцияның болмауы күріш шаруашылықтарының жергілікті қызмет етуіне және ішкі өндірістік мәселелерді шешудің мүмкін еместігіне әкеледі, ал шаруа қожалықтарының табысты жұмыс істеуіне тек мемлекеттік қолдаудың субсидиялау түрі ғана мүмкіндік береді [2].

Осымен қатар көптеген ауыл шаруашылық құрылымдарында жоспарлау мен бақылаудың жоқтығы, ұйымдастырушылық-басқару жұмыстарының әлсіздігі тиімді шаруашылық механизмін құрмайды, бұл өндірістік үрдісті өз қаржы көздері есебінен толық көлемде жүргізуге мүмкіндік бермейді. Сонымен қатар, көптеген сыртқы мәселелердің шешілмеуі ауыл шаруашылығы өндірісі салаларының теңгерімді дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді, шаруа қожалықтарының ішкі мәселелерін одан әрі шиеленістіреді.

90-шы жылдардың басынан бері талқыланып келе жатқан күріш шаруашылығын кластерлеу, ең алдымен, күріш өңдеу өнеркәсібінің жарма, күріш ұны, қауыз және күріш сабан сияқты қалдықтарын толық пайдалануға қайта бағдарлауды қамтиды. Сондай-ақ, крахмал өнімдерін және оның қалдықтарын алуға ұсақталған күрішті қайта өңдеу Қазақстанның ДСҰ-на мүшелігі жағдайында күріш шаруашылығының бә-

секеге қабілеттілігін және ауыл шаруашылығы құрылымдарының нарықтық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Күріш шаруашылығын кластерлік негізде дамыту өнімді өндіру, өңдеу, сақтау және өткізу салаларын табысты интеграциялауға мүмкіндік береді. Бұл ауыл шаруашылығы өндірісінің осы саласының әлеуметтік-экономикалық мәселелерін де ойдағыдай шешуге мүмкіндік береді.

Күріш шаруашылығындағы кластерлік тәсіл, өкінішке орай, аймақта әлі күнге дейін шешілген жоқ, дегенмен бұл мақта шаруашылығында және басқа да өсімдік шаруашылығы салаларында орын алуда, бұл ауыл шаруашылығы салаларының мүмкіндіктерінің толық игерілмеуіне алып келеді. Сондықтан жыл сайын күріш жинау аяқталғаннан кейін барлық егіс алқаптарында күріш сабаны отқа жағылады, бірақ оны құрылыс материалы, малдың астына төсейтін төсеме ретінде, түрлі құрылыс материалдары өндірісінде және басқа да өнеркәсіп өнімдері өндірісінде сәтті пайдалануға болады [3].

Зерттеулер көрсеткендей, күріш шаруашылықтарының ірі нысандарында тиімді несие ресурстарын алу, осы шаруашылықтардың материалдық-техникалық базасын нығайту, ауыл шаруашылығы өнімдерін өңдеу салаларын дамыту, олардың сақталуы мен тасымалдануын қамтамасыз ету, маркетинг қызметі және басқа да өндірістік міндеттерді шешуге болады. «Шаған» ЖШС, «Таң», «Ақ жол» және басқа да шаруашылықтар тәжірибесінде өндірістік және әлеуметтік сипаттағы мәселелер сәтті шешілетінін көрсетеді, сондықтан шағын және орта шаруашылықтар туралы олай айтуға болмайды.

Мемлекеттің аграрлық саясатында нақты аймақтар мен облысшілік әкімшілік аймақтардағы ауыл шаруашылығы өндірісінің ерекшеліктерін ескеру қажет. Облыстың күріш өсіруші шаруашылықтарында қанықтылығы 50%-ға дейінгі 8 алқапты күріш-жоңышқа ауыспалы егістерінің көпшілігі игерілген, күрішті ауыспалы егісінің орташа көлемі 400-ден 1 000 гектарға дейін жетеді. Олар ұжымдық жұмысты және оларды шағын өлшемдерге бөлудің орынсыздығын алдын ала анықтайтын үлкен біртұтас инженерлік жүйені білдіреді. Осы саланың осы және басқа да өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, күріш шаруашылығында бірінші және екінші шаруашылық модельдері бойынша әртүрлі шаруашылық агроқұрылымдары жұмыс істейді.

2022 жылдың 1 қаңтарындағы жағдай бойынша Қызылорда облысының күріш егетін өңірінде 260 ауылдық округтен тұратын 7 әкімшілік аудандар бар.

Арал өңірінің өзіндік және табиғи-климаттық ерекшеліктері облыстың әр жерінде өсірілетін дақылға байланысты вегетациялық кезеңде суармалы судың керекті мөлшерін қажет етеді. Атап айтқанда, күрішті ауыспалы егістігінің сәйкес серіктері бар негізгі күріш дақылына суару суының үлкен көлемі қажет [4]. Сонымен қатар, кейбір жылдары жазғы кезеңде суармалы судың өткір тапшылығы байқалатынын, бұл басқа ауыл шаруашылығы дақылдарының егістік жағдайына әсер ететінін атап өткен жөн. Облыстың солтүстік аймағында ауыл шаруашылық құрылымдарының мамандануына байланысты елді мекендердің бір-бірінен шалғай орналасуы мал шаруашылығын, атап айтқанда,

биязы жүнді қой шаруашылығын, түйе шаруашылығын және жылқы шаруашылығын дамытуға барынша жағдай жасайды.

Дегенмен, республикада асыл тұқымды мал шаруашылығын дамыту бойынша қабылданған заңнамалық актілер облыстың нақты аудандарында ауыл шаруашылығының осы саласын дамытуға әлі де қажетті жағдай туғызбай отыр [5]. Облыстың солтүстік өңірлеріндегі өсімдік шаруашылығы саласына қатысты, біздің ойымызша, күріш шаруашылығын емес, тарихи тамыры тереңде жатқан Қазалы өңірінде тары шаруашылығын, сондай-ақ мақсары, рапс және басқа да ылғалды үнемдейтін майлы дақылдарды дамыту қажет.

Аймақтың ауыл шаруашылығы өндірісін дамыту үшін егіс алқаптарының құрылымы маңызды болып табылады, мұны 1 кестеден көруге болады.

1 кесте – Қызылорда облысы аймағындағы ауыл шаруашылығы дақылдарының егіс алқаптарының құрылымы [6,7].

Көрсеткіштер	2017		2021	
	мың га	үлес салмағы, %	мың га	үлес салмағы, %
Жалпы егіс көлемі	180,7	100	188,6	100
Соның ішінде: дөңді дақылдар	97,7	53,9	57,1	51,5
Оның ішінде: күріш	90,9	50,2	83,5	44,4
Майлы дақылдар	6,8	3,8	6,7	3,6
Картоп	4,2	2,2	3,8	2,02
Көкөністер	5,0	2,8	6,0	3,2
Бақша дақылдары	7,3	4,0	8,4	4,5
Мал азығы дақылдары	60,1	33,2	66,4	35,2
Ескерту: Қызылорда облысы Статистика департаментінің мәліметтері бойынша есептелген				

Кестеден көріп отырғанымыздай, егіс алқаптарының құрылымында ең көп үлес дөңді дақылдарға тиесілі, ол 2017 жылы 53,9%, 2021 жылы 51,5%, оның ішінде 2017 жылы күріш 50,2%, ал 2021 жылы 44,4% құрады.

Айта кетерлігі, 2017 жылы ірі күріш егетін аймақтар саналатын Сырдария және Жалағаш аудандарында егістік құрылымында күріш дақылдары 60% жуығын құраса, қалғаны басқа дақылдардың үлесіне тиген. Оның үстіне Жалағаш ауданы Қалжан ахун ауылында орналасқан «Қалжан ахун» шаруа қожалығы мен Сырдария ауданы Сейфуллин ауылында орналасқан «Тоқмағанбетов-жер» және «Сейфуллин-жер» шаруа қожалықтарында қаржы мәселесіне байланысты, күріш егу мерзіміне зорға үлгерді.

Алайда, «Игілік» өңірлік дамыту және әлеуметтік жауапкершілік бойынша көмек беруші корпоративтік қорының дер кезінде көрсеткен қаржылай көмегі бұл шаруашылықтардың техникасы мен тұқым мәселесін шешуге мүмкіндік берді. Сол сияқты Жалағаш және Қармақшы аудандарындағы күріш егетін орталық аймақтағы «Таң ЛТД» ЖШС және басқа да кейбір шаруа қожалықтарында суармалы су тапшылығына байланысты үлкен мәселелер туындады.

Оның үстіне шаруа қожалықтары мен фермерлік шаруашылықтардан басқа ірі шаруашылықтарда ЕАЭО елдерінің басқа да заманауи ауыл шаруашылығы техникаларын айтпағанда, «Джон Дир», «Глас» сияқты компьютерленген комбайндар қолданылады, бұл күріш шаруашылығында еңбек өнімділігін арттырады. Алайда, зерт-

теулер көрсеткендей, облыстағы күріш өсіру агроқұрылымдарында машина-трактор паркінің оңтайлылығы әлі қамтамасыз етілмеген, бұл агротехникалық шаралардың дер кезінде орындалуына әсер етеді. Бұл әсіресе шаруа және фермерлік қожалықтарына қатысты.

Агроқұрылымдардың облысшілік аймақтық масштабта әлсіз мамандануы, ауыл шаруашылығы өндірісінде шағын және орта бизнесті нақты қолдаудың стратегиялық жоспарының болмауы, 2021 жылы Сырдария өзеніндегі суару суының тапшылығы кезінде күріш өсірудің орта және ірі агроқұрылымдарында, шаруа және фермер қожалықтарында күріш дақылы бойынша егіс көлемін ұлғайтуға алып келді. Осының барлығы Қазақстан Республикасының Ауыл

шаруашылығы министрлігіне тікелей бағынышты болғанымен, ауыл шаруашылығы өндірісіне жауапты мемлекеттік құрылымдар мен су шаруашылығы органдары арасында өзара қарым-қатынастың жоқтығын көрсетеді.

Сондықтан күріш шаруашылығын дамыту үшін егіс алқаптарын оңтайландыру, қазіргі заманғы технологиялар мен техникаларды пайдалану және күріштің ауыспалы егістерінің жалпы түсімі мен егін өнімділігін арттыруға мүмкіндік беретін инновацияларды енгізу қажет.

2 кестеде көрініп тұрғандай, күріш шаруашылығы агроқұрылымдарының қызметін сипаттайтын негізгі көрсеткіштердің бірі ауыл шаруашылығы дақылдарының жалпы өнімі болып табылады.

2 кесте – Қызылорда облысы бойынша негізгі ауыл шаруашылығы дақылдарының жалпы өнімі, мың тонна [қараныз 7]

Көрсеткіш	Жылдар				
	2017	2018	2019	2020	2021
Өңдеуден кейінгі дәнді және бұршақ дақылдары	447,5	442,7	518,9	519,6	461,9
соның ішінде:					
Күріш	439,7	427,7	502,3	502,6	448,0
Жаздық бидай	1,7	2,5	4,0	4,4	3,0
Күздік бидай	6,1	7,1	8,7	8,7	7,4
Арпа	0,2	0,4	0,4	0,3	0,2
Майлы дақылдар	4,8	6,2	6,2	5,4	6,2
Картоп	60,1	55,0	56,2	55,1	55,0
Күнбағыс	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1
Көкөністер	62,7	66,0	97,3	96,8	1 05,1
Бақша дақылдары	136,6	144,7	148,8	155,2	164,5
Жүзім	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Жеміс және жеміс дақылдары	1,5	1,5	1,4	1,5	1,6

Ескерту: Қызылорда облысы Статистика департаментінің мәліметтері

Кестедегі мәліметтерден көріп отырғанымыздай, 2020 жылы Қызылорда облысында дәнді және бұршақ дақылдарының, оның ішінде күріштің, сондай-ақ күнбағыстың, майлы дақылдардың, көкөністер мен бақша дақылдарының ең жоғары өнімділігі байқалады. Мәселен, дәнді және бұршақ дақылдарының жалпы түсімі 2017 ж. 447,5 мың тоннаны құраса, 2021 жылы 461,9 мың тоннаны яғни, 2017 жылмен салыстырғанда 103,2% құрады.

Сонымен қатар, 2021 жылы жаздық бидайдың жалпы өнімі 2020 жылмен салыстырғанда 1,4 мың тоннаға азайса, 2017 жылмен салыстырғанда 1,3 мың тоннаға өсті. Ауыл шаруашылығы дақылдарының жалпы түсімінің төмендеуіне, біріншіден, дақылдардың кейбір түрлерінің егіс көле-

мінің азаюы, екіншіден, дақылдардың селекциялық және тұқым шаруашылығы деңгейінің төмендігі, үшіншіден, ауыспалы егістердегі ауыл шаруашылық дақылдарының ауыспалы егісінің сақталмауы, төртіншіден, ауыл шаруашылығы дақылдарын әртүрлі зиянкестер мен өсімдік ауруларына қарсы өңдеу жұмыстарының нашарлығы әсер етеді [8].

Өңірдің ірі күріш өсіруші агроқұрылымдарының тәжірибесі көрсеткендей, күріш шаруашылығы тек шаруашылықтардың ірі ұйымдық-құқықтық нысандарымен сипатталады, онда қолда бар өндірістік ресурстық әлеует, материалдық, еңбек және қаржылық ресурстар барынша тиімді және ұтымды пайдаланылуы мүмкін [9].

Бұл тұрғыда 2021 жылы үздік нәтижелерді Қармақшы ауданындағы «Достық-Жер-МК» ЖШС, «Жаңажол» ЖШС 80-82 ц/га күріш жиналған болса, сол ауданның «Ақтөбе» АҚ кей жерлерінде гектарына 90 центнерден күріш жиналды. «Жаңажол» шаруа қожалығында 2021 жылы орақ науқанында 400 адам еңбек етіп, 3 200 гектар алқаптан күріш жиналып, орташа өнімділігі гектарына 70 центнерді құрады.

Орталық күріш егетін аймақ – Сырдария және Жалағаш аудандарының ірі агроқұрылымдары жақсы нәтижелер көрсетіп отыр, оларда орташа есеппен гектарына 75 центнерден астам өнім алынса, ал «Шаған-Жер» ЖШС шаруашылығында әр гектардан 65 ц күріш жиналды [10].

Сонымен қатар, соңғы шаруашылықта күріш орағына 2021 жылы 20 бірлік ауыл шаруашылық техникасы, алты бригада қатысты. Бұл ретте шаруашылықтың осы механикаландырылған отрядына соңғы екі жылда ғана американдық үш комбайн, Беларусь Республикасынан екі «Полесье» комбайны алынды. Сол сияқты «Достық-Жер-МК» ЖШС-нің шаруа қожалығында күріш дақылдарын егу 2 500 гектарды құраса, жылдық орташа өнімділігі гектарына 50 центнерден кем емес, ал кейбір күріш плантацияларында гектарына 50 центнерден жоғары алынып отыр.

Қорытынды.

1. Қызылорда облысының аймағында мемлекет жүргізіп отырған инновациялық саясат және ауыл шаруашылығы өндірісі мен АӨК-ті мемлекеттік реттеу мемлекет тарапынан қаржылай көмек көрсетілсе де, заман талабына сай болмай тұр. Бұл ретте шаруа қожалықтарына субсидия бөлу критерийі ауыл шаруашылығы дақылдарының егіс көлемін емес, тауар өндірушілердің экономикалық мүдделерін көрсететін ауыл шаруашылығы дақылдарының өнімділігін ескеруі тиіс.

2. Күріш шаруашылығы бүгінгі таңда ресурстық әлеуетті кеңінен пайдалану арқылы дамыды, соның нәтижесінде күріш егу үшін тартылған қосымша жерлерді айтпағанда, жыл сайын күріштің сабаны мен тамырының қалдықтары отқа жағылады, бұл қоршаған ортаға әсер етеді. Сондықтан күріш шаруашылығын жақсы материалдық-техникалық базасы бар, шаруашылықтарда қабылданған тиісті күріш-жоңышқа ауыспалы егістері игерілетін, инновациялық дамуды қамтамасыз ету және экспорттық әлеуетін арттыруға мүмкіндіктері бар мамандандырылған ауыл шаруашылығы құрылымдарында ғана

дамуы, сондай-ақ өндірілген өнімдері толық өңделуі керек.

3. Мал шаруашылығының қосымша салаларының болмауы астық қалдықтары мен сабанды ұтымды пайдалануға, органикалық тыңайтқыштарды енгізуге мүмкіндік бермейді, соның нәтижесінде топырақ құрылымы өзгереді, өнім шығымы төмендейді. Соның салдарынан жыл сайын жақсы шаруашылықтардың өзінде де себілген күріш тұқымының бүлінуі нәтижесінде күріш дақылдарының 10%-ға жуығы өнім бермейді. Сондықтан, инновациялық дамуды арттыру және осы саладағы инновациялық саясатты жүзеге асыру үшін мыналарды қамтамасыз ету қажет:

* ауыл шаруашылығы өндірісінің тиісті жүйесін қалыптастыра отырып, күріш шаруашылығын дамыту тұжырымдамасын қабылдау, сондай-ақ аймақтың экспорттық мүмкіндіктерін айқындау негізінде, елдің инновациялық саясаты жағдайында күріш шаруашылығын дамыту оның құралдары мен тұтқаларының теңгеріміне негізделген инновациялық саясаттың тиімді тетігін қалыптастыруды қамтамасыз ету;

* мамандандырылған шаруа және фермер қожалықтарында, әртүрлі – типтегі серіктестіктер мен ірі кооперативтік күріш серіктестіктерінде күріш шаруашылығын дамытуды қамтамасыз ету, осылайша мемлекеттік көмек беруде осы саланың өзгеше ерекшеліктерін және шаруашылық жүргізудің ұйымдық-құқықтық нысандарының оңтайлы көлемін ескеру;

* мемлекеттік реттеу шараларының бірлігін және әртүрлі ауыл шаруашылығы құрылымдарында ұйымдық-құқықтық, экономикалық, технологиялық, техникалық, әлеуметтік және экологиялық жағдайлардың өзара байланысын құруға мүмкіндік беретін инновациялық тәсілді қамтамасыз ету, сондай-ақ осы саладағы ынтымақтастық пен интеграцияны тереңдету;

* еліміздің агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың стратегиялық бағыттарын ескере отырып, күріш шаруашылығын зерттеу үшін өзекті тақырыптардың қабылдануын қамтамасыз ету және оларды талқылауға түрлі үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар мен жекелеген ғалымдарды, практик адамдарды тарту және ғылыми ұйымдарды, ғылыми-зерттеу институттарын қаржыландыруды арттыру, сондай-ақ әртүрлі ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер мен жер қойнауын пайдаланушылардан аударымдар есебінен өңірлік ғылым қорларын құру.

Әдебиеттер тізімі

[1] Қызылорда облысының әкімдігінің ресми интернет сайты [Электрондық ресурс].-2019.- URL: <http://www.e-kyzylorda.gov.kz/?q=ru/content/ekonomika> (қаралған күні: 24.01.2022).

[2] Тлесова, А.Б. Қазақстанның аграрлық саласы: инновациялық даму / А.Б.Тлесова, С.Ч. Примбетова, Ш.М.Кантарбаева // Проблемы агрорынка.-2018.-№2.-Б.34-43.

[3] Высокоморный, В.И. Экономика агропромышленного комплекса: учебное пособие / В.И. Высокоморный, З.А. Тоболич. -Минск: Республиканский институт профессионального образования, 2020. – 331 с.

[4] Минаков, И.А. Экономика сельского хозяйства: учебник.-М.:ИНФРА-М, 2016.-336с.

[5] Наурызбаев, А.Ж. Проблемы организации казахстанской аграрной экономики при вступлении в ВТО / А.Ж. Наурызбаев // Наука и мир.– 2015.– Т. 1.- №3(19).– С. 90-94.

[6] Қызылорда облысының ауыл шаруашылығы департаментінің мәліметтері (2017-2021жж) [Электрондық ресурс].-2021.-URL://<https://www.e-kyzylorda.gov.kz/?q=kk/news/oblystyk-auyl> (қаралған күні: 12.05.2022).

[7] Ұлттық статистика бюросы Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі [Электрондық ресурс].-2017-2021.-URL: https://www.stat.gov.kz/region/260099/statistical_information/industry/4314 (қаралған күні: 14.03.2022).

[8] Bukharbayeva, A.Zh. Regional specifics and directions of the agricultural products export in terms of the economic integration / A.Zh. Bukharbayeva // Доклады НАН РК. – 2019. – №2. – P. 223-233.

[9] Naurzybayev A.Zh. Improving efficiency of the state support of rice planting – baseline for the strategy of agro industrial complex development in Kazakhstan / A.Zh. Naurzy-bayev, A.Zh. Bukharbayeva // News of the academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.– 2018. – №2. – P.126-135.

[10] Umirzakov, S.Y. Assessment of the supply chain management and problems of agricultural production development and marketing in Kazakhstan / S.Y. Umirzakov, A.Zh. Naurzybayev, A.Zh. Bukharbayeva, D.A. Bekesheva, A.K. Oralbayeva // International Journal of Supply Chain Management. – 2019. – №3. – P. 256-265.

References

[1] Kyzylorda oblysynyn әкімдігінің ресми интернет сайты [Official website of the akimat of

the Kyzylorda region] (2019). Available at: <https://www.e-kyzylorda.gov.kz/?q=ru/content/ekonomika> (date of access: 24.01.2022) [in Kazakh].

[2] Tlesova, A.B. & Primbetova, S.Ch. Kantarbaeva, Ş.M. (2018). Qazaqstannyñ agrarlyq salasy: innovasiyalq damu [Agricultural industry of Kazakhstan: innovative development]. *Problemy agrorynka - Problems of AgriMarket*, 2, 34-43. [in Kazakh].

[3] Vysokomornyj, V.I. & Tobolich, Z.A. (2020). Jekonomika agropromyshlennogo kompleksa: uchebnoe posobie [Economics of the agro-industrial complex]. Minsk: Respublikanskij institut professional'nogo obrazovanija, 331p. [in Russian].

[4] Minakov I.A. (2016). Jekonomika sel'skogo hozjajstva. [Agricultural economics] uchebnik. Moskva.: INFRA-M, 336 p. [in Russian].

[5] Naurzybaev, A.Zh. (2015). Problemy organizacii kazahstanskoj agrarnoj jekonomiki pri vstuplenii v VTO [Problems of the organization of the Kazakh agrarian economy upon entry into the WTO]. *Nauka i mir – Science and world*, 1 (3(19), 90-94 [in Russian].

[6] Qyzylorda oblysynynñ auyl şaruashylyğy departamentinñ мәліметтері 2017-2021jj [Department of Agriculture of the Kyzylorda region 2017-2021] (2021). Available at: <https://e-kyzylorda.gov.kz/?q=kk/news/oblystyk-auyl>. (date of access: 12.05.2022) [in Kazakh].

[7] Ulıtyq statistika bjurosy Қазақстан Respublikasy Strategijalyq zhosparlau zhөne reformalar agenttigi [Bureau of National Statistics for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan (2017-2021). Available at: https://www.stat.gov.kz/region/260099/statistical_information/industry/4314 (date of access: 14.03.2022) [in Kazakh].

[8] Bukharbayeva, A.Zh. (2019). Regional specifics and directions of the agricultural products export in terms of the economic integration. *Doklady NAN RK - Reports of NAS RK*, 2, 223-233.

[9] Naurzybayev, A.Zh. & Bukharbayeva, A.Zh. (2018). Improving efficiency of the state support of rice planting – baseline for the strategy of agro industrial complex development in Kazakhstan. *News of the academy of sciences of the Republic of Kazakhstan*, 2, 126-135.

[10] Umirzakov S.Y., Naurzybayev A.Zh., Bukharbayeva A.Zh., Bekesheva D.A., Oralbayeva A.K. (2019). Assessment of the supply chain management and problems of agricultural production development and marketing in Kazakhstan. *International Journal of Supply Chain Management*, 3, 256-265.

Авторлар туралы ақпарат:

Бұхарбаева Ақмарал Жетібайқызы – негізгі автор; Ph.D докторы; аға оқытушы; Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті; 120014 Әйтеке би көш., 29А, Қызылорда қ., Қазақстан; e-mail: Nurai0510@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5849-8628>

Алшембаева Лаззат Тұрсымбайқызы; экономика ғылымдарының магистрі; аға ғылыми қызметкер; Қазақ аграрлық-өнеркәсіптік кешенінің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ғылыми-зерттеу институты; 050057 Сәтбаев көш., 30Б Алматы қ., Қазақстан; e-mail: alsheml@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-8295-3969>

Бисембаева Гүлнур Нуралиевна; Ph.D докторанты; Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті; 120014 Әйтеке би көш., 29А, Қызылорда қ., Қазақстан; e-mail: gulnur.bisembayeva@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-0594-9293>

Information about authors:

Bukharbayeva Akmaral Zhetibaykyzy - **The main author**; Ph.D; Senior Lecturer; Korkyt Ata Kyzylorda State University; 120014 Aiteke bi str., 29A, Kyzylorda, Kazakhstan; e-mail: Nurai0510@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5849-8628>

Alshembaeva Lazzat Tursymbaykyzy; Master of Economics Sciences; Senior Researcher; Kazakh Research Institute of Economy of Agro-Industrial Complex and Rural Development; 050057 Satpaev str., 30B, Almaty, Kazakhstan; e-mail: alsheml@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-8295-3969>

Bisembayeva Gulnur Nuralievna; Ph.D student; Korkyt Ata Kyzylorda State University; 120014 Aiteke bi str., 29A, Kyzylorda, Kazakhstan; e-mail: e-mail: gulnur.bisembayeva@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-0594-9293>

Информация об авторах:

Бұхарбаева Ақмарал Жетібайқызы – **основной автор**; доктор Ph.D; старший преподаватель; Кызылординский университет им. Коркыт ата; 120014 ул. Әйтеке би, 29А, г.Кызылорда, Казахстан; e-mail: Nurai0510@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5849-8628>

Алшембаева Лаззат Тұрсымбайқызы; магистр экономических наук; старший научный сотрудник; Казахский научно-исследовательский институт экономики агропромышленного комплекса и развития сельских территорий 050057 ул. Сатпаева, 30Б, г.Алматы, Казахстан; e-mail: alsheml@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-8295-3969>

Бисембаева Гүлнур Нуралиевна; докторант Ph.D; Кызылординский университет им. Коркыт ата; 120014 ул. Әйтеке би, 29А, г.Кызылорда, Казахстан; e-mail: e-mail: gulnur.bisembayeva@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-0594-9293>